

Типови на сонатите за пијано од Јозеф Хајдн

Проф. д-р Милица Шкариќ

- ▶ -- **Карл Филип Емануел Бах**, според многумина, е татко на класичната соната. Неговиот стил на komponирање го овозможил формирањето на почетниот класичен сонатен став. Напишал повеќе од 150 сонати, кои претежно се напишани во три става (брз-бавен-брз).
- ▶ Посебно се значајни неговите **6 Пруски сонати** Wq.48 (1742), **6 Вуртембершки сонати** Wq.49(1744) и **6 Сонати за дами** Wq.54 (1770). Во сонатите за дами, К. Ф. Е. Бах оформил специфичен женски израз и сензибилитет, кој подоцна Хајдн го доразвил во неговите сонати за дами.

- ▶ (Втора соната II став Марковина)

К. Ф. Е. Бах
(1714-1788)

- ▶ (Прва соната I став К. Царет)

-
-
- ▶ **К. Ф. Е. Бах** е еден од главните претставници на **empfindsamer Stil** или **Empfindsamkeit** (герм. сентименталност, чувствителност), кој се појавил во северна Германија и се одликувал со голема осетливост.
 - ▶ Музиката за клавишни инструменти во овој стил се состои од брзо менување на расположенијата, прекинуван континуитет, голема употреба на орнаменти, паузи со исчекување, несигурни и чести дисонантни хармонии, а изведбата бара интензивна лична инволвираност (Ratner, 1980).

Појавата на empfindsamer Stil била идеална за примена во сонатната форма. Овој стил се појавува и во некои од сонатите на Хајдн.

Во времето на Хајдн **сонатата** се сметала за најзначајна музичка форма во музиката за пијано (Türk, 1789). Често се правеле споредби помеѓу реториката и музиката, во однос на чистотата, пунктуацијата, акцентите и останатите аспекти на музичката изведба. Според Турк, сонатата ја имала ретката моќ за музичко-поетски израз на разни мисли, емоции и страсти. Галантниот стил го заменил барокниот и овозможил поголемо индивидуално самоизразување.

-
-
- ▶ Под влијание на К.Ф.Е. Бах и неговиот трактат *Есеј за вистинската уметност на свирење клавишни инструменти* кој **Ј. Хајдн** го нарекол „школа на сите школи“, Хајдн продолжил да ја развива сонатната форма. Тој е првиот композитор кој почнал да го гради првиот сонатен став со експозиција, развоен дел и реекспозиција.
 - ▶ Хајдн е автор на 62 клавирски сонати од кои 18 се напишани во помладите години (три од нив се со сомнителна автентичност), а останатите се вбројуваат во неговото зрело творештво.

-
-
- ▶ Во периодот од околу 1755 до 1796 година, време во кое Хајдн ги компонирал неговите клавирски дела, коегзистирале чембалото, клавикордот и фортепијаното. Според веродостојни извори наведени од музикологот Ласло Зомфаи (Somfai, 1995):
 - сè што Хајдн компонирал до 1770 година е напишано за чембало;
 - За клавирската музика која Хајдн ја напишал помеѓу 1770 и 1789 година, не може со сигурност да се каже дали е наменета исклучиво за чембало или за пијанофорте. Тоа најчесто се одредува според динамичките ознаки и акцентите во делото.

-
-
- ▶ Хајдн дури во 1784 година за прв пат во негово клавирско трио со своја рака ја напишал ознаката „за пијанофорте како алтернатива за чембало.“ Во 1789 година Хајдн за прв пат станал сопственик на пијанофорте направено од Шанц (Schanz) и дури од тогаш па натаму може со сигурност да се тврди дека целиот опус напишан во тој период е наменет за пијанофорте.
 - ▶ За толкување на Хајдновата орнаментика неопходно е познавање на трактатот К. Ф. Е. Бах, како и трактатите од Леополд Моцарт (Mozart, 1756), Јохан Јоахим Кванц (Quantz, 1752), Даниел Готлиб Турк (Türk, 1789) и Георг Симон Лелажн (Löhlein, 1773).

-
-
- ▶ Од денешните изданија за проблематиката на изведбата на Хајдновата клавирска музика, извонредни дела се:
 - **Клавирските сонати од Јозеф Хајдн од Ласло Зомфаи** (Somfai, 1995);
 - **Изведба на музиката за пијано од класичниот стил од Сандра Розенблум** (Rosenblum, 1988).

-
-
- ▶ Првите 18 сонати напишани во помладите години на Хајдн (вклучително со тие кои се со сомнителна автентичност) содржат **менует** како среден или понекогаш како последен став. Секоја од нив има најмалку **еден став** во **сонатна форма** или форма на **сонатина**. Само пет од дванаесет сонати кои се прифатени како автентични, содржат **спори ставови**.

- Со сонатата во е-мол бр. 19 (Ноб. XVI:47) според музикологот Зомфаи, Хајдн започнал нов клавирски пристап. Во овој период Хајдн бил под музичко влијание на К. Ф. Е. Бах, поради што ја проширил формата и го продлабочил изразот. Сите сонати напишани од овој период па натаму, се вбројуваат во неговите зрели сонати.

Соната бр. 19 (Ноб. XVI:47), прв став

- Со **сонатата во Ес-дур** бр. 29 (Ноб. XVI:45) Хајдн покажал јасен пример на нов стил во сонатниот концепт. Сонатите стануваат подолги, а групата сонати бр. **28** до **33** формираат необична група на многу важни композиции.

Соната бр. 29 (Ноб. XVI:45), прв став

Moderato

-
-
- ▶ Вкупно 36 сонати од зрелиот период на Хајдн се напишани во периодот од 1765 до 1794 година. Компонирани во период од три децении, тие формираат импресивна паралела со 18-те зрели сонати на Моцарт, komponирани од 1775 до 1789 година. Зрелите сонати на Хајдн покажуваат поголема разновидност во нивниот тип и стил, во споредба со сонатите на Моцарт. Само сонатите на К.Ф.Е. Бах поседуваат уште поголема разновидност во типот, во однос на тие од Хајдн.

- ▶ Според Зомфаи, од зрелите Хајднови сонати 25 може да се класифицираат во **седум главни типови**. Останатите 10 сонати се класифицираат како прототипови или мешани типови.
- ▶ Во **првиот главен тип** се вбројуваат триставните рани сонати бр. 30 (Hob. XVI:19), бр. 31 (Hob. XVI:46) и бр. 33 (Hob. XVI:20) напишани во *концертен стил*. Тие се предвесници на подоцнежните големи сонати и биле претежно наменети за професионални изведувачи. Ставовите се изградени во комплексна сонатна форма со бројни атрактивни теми и мотиви. Првиот став на сонатите е *Moderato* или *Allegro moderato* во 4/4 такт, вториот став е *Andante* или *Adagio*, а третиот е многу брз став *Presto*, *Allegro assai* или *Allegro di molto*. Сонатата бр. 33 е меѓу најизведуваните.

Соната бр.33 (Hob. XVI:20), прв став

- Во **вториот главен тип** припаѓаат двоставните камерни сонати бр. **20** (Hob. XVI:18) и бр. **32** (Hob. XVI:44). Тие се лирски и нивниот стил е сличен на empfindsamer Stil. Слободниот развој на музичките мотиви, богат со чувства и неочекувани паузи, изискуваат елоквентност и висок вкус од изведувачот. Рамнотежата на двата става во сонатите покажува највисок степен на мајсторство во komponирањето.

Соната бр. 20 (Hob. XVI:18), прв став

Соната бр. 32 (Hob. XVI:44), прв став

Moderato

The image shows a musical score for the first movement of Sonata No. 32 by Franz Joseph Haydn, Op. 102, No. 44. The score is in G major, 3/4 time, and consists of 4 measures. The tempo is marked 'Moderato'. The right hand features a melodic line with triplet figures and a grace note. The left hand provides a rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.

- ▶ На **третиот главен тип** им припаѓаат сонатите во **дворски стил** посветени на принцот Естерхази бр. **36-40** (Hob. XVI:21-25). Напишани се во 1773 година и имаат три става. Во однос на претходните Хајднови дела за пијано, овие композиции се поатрактивни за изведба. Поради живите контрасти во темпата и брзото движење на прстите, овие сонати изгледаат виртуозно, иако не се технички многу тешки. Почетните ставови се во сонатна форма, бавните втори ставови се вистинско Adagio, а третите ставови се Presto во сонатна или триделна форма.

Соната бр. 36 (Hob. XVI:21), прв став

Соната бр. 37 (Ноб. XVI:22), прв став

Allegro moderato

The image shows the first three measures of the first movement of Sonata No. 37. The music is in G major (two sharps) and common time (C). The tempo is marked 'Allegro moderato'. The right hand features a melodic line with eighth-note patterns and slurs, while the left hand provides a steady accompaniment of quarter notes.

Соната бр. 38 (Ноб. XVI:23), прв став

The image shows the first five measures of the first movement of Sonata No. 38. The music is in F major (one flat) and 2/4 time. The right hand has a more active melodic line with sixteenth-note runs and slurs, while the left hand plays a simple accompaniment of quarter notes.

Соната бр. 39 (Ноб. XVI:24), прв став

Allegro

A musical score for the first movement of Sonata No. 39, Op. 16 No. 24, by Franz Liszt. The tempo is marked 'Allegro'. The score is in 3/4 time and the key signature has one sharp (F#). It consists of two staves: a treble staff and a bass staff. The treble staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp, and a 3/4 time signature. The music features a series of eighth and sixteenth notes, often grouped with slurs and accents. The bass staff begins with a bass clef, the same key signature, and time signature. It features a more rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes, including some rests and dynamic markings like 'p' and 'f'. A speaker icon is centered below the score.

Соната бр. 40 (Ноб. XVI:25), прв став

Moderato

A musical score for the first movement of Sonata No. 40, Op. 16 No. 25, by Franz Liszt. The tempo is marked 'Moderato'. The score is in common time (C) and the key signature has two flats (Bb). It consists of two staves: a treble staff and a bass staff. The treble staff begins with a treble clef, a key signature of two flats, and a common time signature. The music features a series of eighth and sixteenth notes, often grouped with slurs. The bass staff begins with a bass clef, the same key signature, and time signature. It features a more rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes, including some rests and dynamic markings like 'p' and 'f'.

-
- ▶ На **четвртиот главен тип** им припаѓаат сонатите во **дилетантен стил** бр. 42 - 47 (Ноб. XVI:27-32), компонирани во 1776 година. Создавањето на овие сонати претставувало нов предизвик за Хајдн, затоа што им биле наменети на виенските аматерски изведувачи кои музицирале за лично задоволство или за своите пријатели.

Сонатите имаат по три става. Во нив нема вистински Adagio ставови, бидејќи тоа барало повисок степен на изведба со добро познавање на орнаментиката. Вторите ставови се претежно во вид на менуети, како што е случај со неговите рани сонати (divertimento). Двете сонати во кои вторите ставови не се менуети, имаат последни ставови напишани во форма на варијации со Tempo di Menuet. Последните ставови на останатите сонати се во темпо Presto.

Соната бр. 42 (Ноб. XVI:27), прв став

Allegro con brio

The image shows the first six measures of the first movement of Sonata No. 42. The music is in G major and 2/4 time. The right hand features a melodic line with eighth-note patterns and accents, while the left hand provides a rhythmic accompaniment with chords and eighth notes.

Соната бр. 43 (Ноб. XVI:28), прв став

Allegro moderato

The image shows the first six measures of the first movement of Sonata No. 43. The music is in B-flat major and 3/4 time. The right hand has a melodic line with eighth-note patterns, and the left hand features a steady eighth-note accompaniment.

Соната бр. 44 (Ноб. XVI:29), прв став

Moderato

The image shows the first six measures of the first movement of Sonata No. 44. The music is in B-flat major and common time. The right hand has a melodic line with eighth-note patterns and accents, and the left hand features a steady eighth-note accompaniment. A *ten.* marking is present in the third measure of the right hand.

Соната бр. 46 (Ноб. XVI:31), прв став

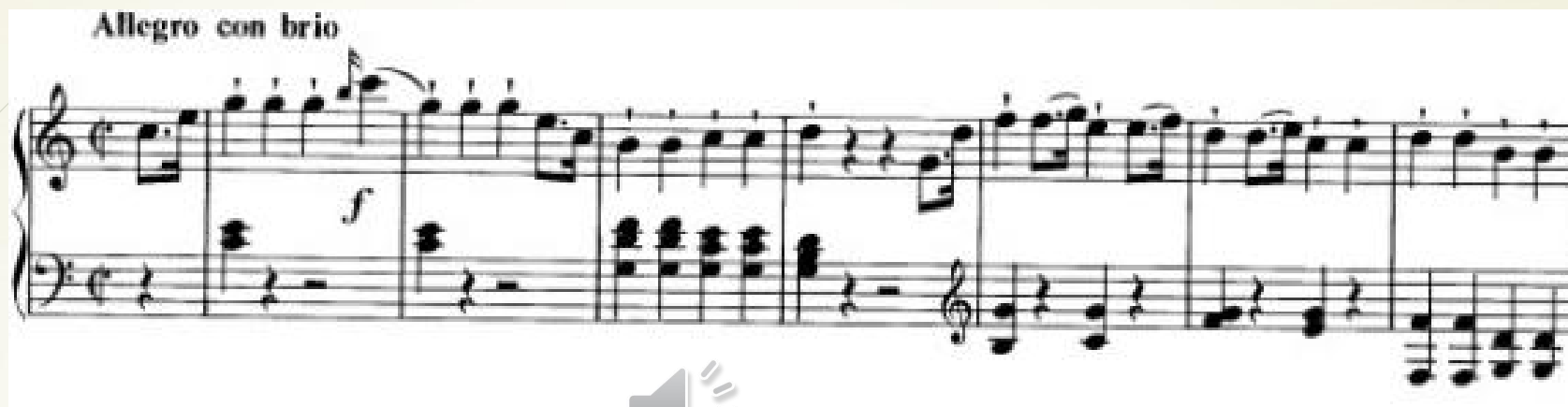
Соната бр. 47 (Ноб. XVI:32), прв став

-
- ▶ На **петтиот главен тип** сонати им припаѓаат **дилетантните сонати во концертен стил** бр. 48 – 52 (Ноб. XVI:35-39), како ревизија на четвртиот главен тип. Во ова време Хајдн се спријателил со многу талентирани музичари аматери од Виена. Меѓу нив биле и сестрите Катарина и Мариане Ауенбругер, кои како аматери демонстрирале високо ниво на изведба.
 - ▶ Хајдн го препознал значењето на овие музичари при формирањето на музичкиот вкус кај пошироката виенска публика. Компонирајќи за талентираните сестри, Хајдн ги зголемил техничките барања во композициите и создал брзи ставови, кои иако бараат вежбање оставаат голем впечаток. Така настанала оваа група сонати, која била посветена на талентираните сестри Ауенбругер. Во овие сонати Хајдн вовел нов тип на бавни ставови, од кои некои имаат и кратки напишани каденци. Последните ставови се претежно брзи ронда или менуети. Генерално, постои голема разновидност во стиловите на оваа група сонати и секоја од нив поседува свои индивидуални црти.

Соната бр. 48 (Ноб. XVI:35), прв став

Allegro con brio

Соната бр. 49 (Ноб. XVI:36), прв став

Moderato

Соната бр. 50 (Ноб. XVI:37), прв став

Соната бр. 51 (Ноб. XVI:38), прв став

Haydn: Piano Sonata in E flat major, Hob.XVI:38 - Walter Klien, 1959 - VOX SVBX 575

The image displays three systems of musical notation for a piano sonata. Each system consists of a treble clef staff and a bass clef staff. The first system shows a melodic line in the treble with various ornaments and a supporting bass line. The second system features a dynamic marking of *f* (forte) in the treble and *p* (piano) in the bass, with fingerings such as 4, 5, and 2 indicated. The third system includes a dynamic marking of *p* and concludes with the instruction *allacca:* (ritardando). The notation includes notes, rests, slurs, and ornaments.

0:35 / 12:28 - Adagio >

Соната бр. 52 (Hob. XVI:39), прв став

Allegro con brio

The musical score is presented in two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The tempo is marked "Allegro con brio". The score begins with a piano introduction marked with a forte (*f*) dynamic. The right hand features a melodic line with trills (*tr*) and slurs, while the left hand provides a rhythmic accompaniment. The score is divided into measures by vertical bar lines.

-
-
- ▶ Во **шестиот главен тип** припаѓаат **сонатите за дами** (Damensonaten) бр. 54 (Hob. XVI:40), бр. 55 (Hob. XVI:41), бр. 56 (Hob. XVI:42), бр. 58 (Hob. XVI:48) и бр. 59 (Hob. XVI:49). Во 18 век се сметало дека инструментите со клавиши, посебно пијанофортетото, биле поадекватни за женските музичари аматери, додека машките аматери претпочитале да свират на виолина, виолончело или флејта. Хајдновите сонати се компонирани за одредени дами кои специфично музицирале и содржат деликатни лични пораки. Во овие сонати преовладуваат „женски“ префинети емоции, кои се сметаат за голема Хајднова иновација.
 - ▶ Прототип се сонатите *Bossler* бр. 54-56 посветени на принцезата Марија Херменегилд Естерхази. Овие сонати сè уште се апстрактни на начин кој е соодветен за одреден друштвен контекст.

Соната бр. 54 Bossler (Hob. XVI:40), прв став

Allegretto e innocente

p *f*

This musical score is for the first movement of Sonata No. 54 by Franz Joseph Haydn. It is in G major and 6/8 time. The tempo is marked 'Allegretto e innocente'. The score shows the first few measures of the piece, with a piano (*p*) dynamic in the first measure and a forte (*f*) dynamic in the fourth measure. The right hand features a melodic line with grace notes and slurs, while the left hand provides a rhythmic accompaniment of eighth notes.

Соната бр. 55 Bossler (Hob. XVI:41), прв став

Allegro

f

This musical score is for the first movement of Sonata No. 55 by Franz Joseph Haydn. It is in E-flat major and 6/8 time. The tempo is marked 'Allegro'. The score shows the first few measures, with a forte (*f*) dynamic in the fourth measure. The right hand has a more active melodic line with slurs and accents, while the left hand has a simpler accompaniment of chords and single notes.

Соната бр. 56 Bossler (Hob. XVI:42)

Andante con espressione

p *fz*

This musical score is for Sonata No. 56 by Franz Joseph Haydn. It is in G major and 3/4 time. The tempo is marked 'Andante con espressione'. The score shows the first few measures, with a piano (*p*) dynamic in the first measure and a fortissimo (*fz*) dynamic in the third measure. The right hand features a melodic line with slurs and accents, while the left hand has a simple accompaniment of chords and single notes.

- Сонатата бр. 58 не носи никаква посвета, но сепак нејзиниот прв став јасно припаѓа на сонатите за дами.

Соната бр. 58 (Hob. XVI:48), прв став

- Сонатата бр. 59 е инспирирана од пријателството со Маријана фон Генцингер. Бавниот став Adagio од сонатата *Genzinger*, претставува најјасен „портрет“, кој Хајдн некогаш го компонирал. Многу е веројатно дека *Варијациите во еф-мол*, се компонирани како резултат на смртта на г-ѓа Генцингер на 26 јануари 1793 година.

Соната бр. 59 *Genzinger* (Hob. XVI:49), прв став

Соната бр. 59 (Ноб. XVI:49), втор став
(портрет на Маријана фон Генцингер)
прва печатена верзија од 1791 година

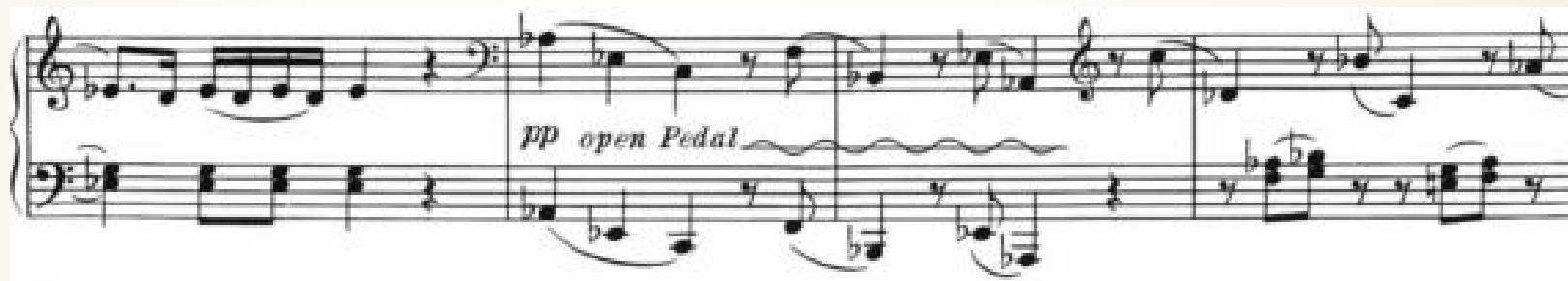
-
-
- ▶ На **седмиот главен тип** сонати им припаѓаат двете големи **концертни сонати** бр. **60** (Ноб. XVI:50) и бр. **62** (Ноб. XVI:52). Посветени се на Тереза Јансен Бартолоци. Во тоа време Хајдн го искусил свирењето на англиското фортепијано. Ова му влијаело врз начинот на компонирање. Првите ставови Allegro, во однос на сè што Хајдн до тогаш напишал, се исклучително брилијантни. Во првиот став на сонатата бр. 60, Хајдн за прв пат напишал ознака за педал и тоа на две места. Во ставот Adagio на сонатата бр. 62, Хајдн го создал концертниот стил на спорите ставови. Крајните ставови се еднакво успешни во нивната виртуозност.

Соната бр. 60 (Ноб. XVI:50), прв став

Allegro

такт 72-75 со ознака за педал

Соната бр. 62 (Ноб. XVI:52), прв став

Allegro

f *p* *f*

Соната бр. 62 (Ноб. XVI:52), втор став

Adagio

p *crescendo* *f* *p*

